

memorii | jurnale | călătorii

La prețul de vânzare se adaugă 2%,  
reprezentând valoarea timbrului literar.

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu  
Coperta și concepția grafică: Angela Rotaru  
Harta: Mihail Coșulețu  
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Bookart Printing

© HUMANITAS, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CHIVU, MARIUS

Trei săptămâni în Atlas / Marius Chivu;

cu fotografiile autorului. – București: Humanitas, 2023

ISBN 978-973-50-7979-6

821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

[www.humanitas.ro](http://www.humanitas.ro)

Comenzi online: [www.libhumanitas.ro](http://www.libhumanitas.ro)

Comenzi prin e-mail: [vanzari@libhumanitas.ro](mailto:vanzari@libhumanitas.ro)

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Marius Chivu  
Trei săptămâni  
în Atlas

Cu fotografiile autorului

 HUMANITAS  
BUCUREȘTI

# Cuprins

- Experiența de a fi străin | 7
1. **Bienvenue au Maroc!** | 15
    - Oamenii Apusului | 24
    - Viață de cartier | 32
  2. **Fortăreața galbenă și aurul roșu** | 39
    - Ils sont mes amis | 44
  3. **Buchinistul Aziz și mașina de scris facturi** | 49
    - La querelle marocaine | 58
    - Harta, rol & simbol | 63
  4. **O mie și una de porți** | 68
    - Berberii | 76
  5. **Auberge Zaratoustra** | 81
    - Capre în beznă | 86
  6. **Lungul trekk al zilei către noapte** | 91
    - 15 ore, 50 de kilometri | 99
  7. **În căldarea înaltă a lacului** | 105
    - Măgarii, karatiștii și francezii | 109
  8. **O anume formă de curaj** | 115
    - Unde se încumetă vulturii | 122
    - O seară la refugiu | 131
    - „Am visat că o să vii“ | 134
    - Crima din Atlas | 137
    - Allah samba do Brasil | 141
  9. **Familia noastră marocană** | 145
    - A cui e Sahara de Vest? | 150
  10. **Baraka, narghilelele și raiul** | 155
  11. **O zi șchioapă pentru peștii spadă** | 165
  12. **Gnaoua în Palatul Vântului** | 175
    - The funky priest | 181
    - Flanare prin Mogador | 184
  13. **La Norocul Chior** | 191
    - O iarnă cu Thoreau | 200
    - Veșnicia, vecina singurătății | 203
    - Scenă cunoscută, replici surpriză | 206



14. Porțile Saharei | 210  
La cules scoici | 222
15. Ochiul și inima Atlasului | 227
16. Attention désert! | 235  
Marea nisiparniță | 238  
Dromaderii liberi | 245  
Sara pe dună | 247
17. Miraj, fosile, mirodenii | 251  
Efebii Saharei | 256
18. Verdeța lui Mahomed | 263  
Monsieur Moustache | 272
19. Medina, mentă, marochinărie | 277
20. Pisicile din Chefchaouen | 286
21. Hercule și Ulise | 295  
Cu Alecsandri prin Maroc | 301
22. De la Ibn Battuta la  
David Bowie | 305  
Café Hafa | 310  
Muzeul închisorii palatului | 312  
Prințul călătorilor | 314  
Moonage Daydream | 322





*În memoria bunicii Margareta Căpitanu*





„Obiective turistice: moravurile, obiceiurile, erorile oamenilor,  
visurile deșarte.“

Mircea Horia Simionescu

„Când ți se-ntâmplă ceva bun, călătorește pentru a sărbători.  
Când ți se-ntâmplă ceva rău, călătorește pentru a uita. Dacă  
nu ți se-ntâmplă nimic, călătorește ca să ți se-ntâmple.“

Mantră populară anonimă

„Călătoriile sunt moaștele reflecției.“

Alain de Botton



## Experiența de a fi străin

„Oare ar fi trebuit să rămânem acasă?“, așa se intitula o ediție din 2021 a faimoasei antologii *Granta*, citând un vers din poemul lui Elizabeth Bishop „Questions of Travel“. Contextul pandemic făcea ca interogația să reverbereze diferit, iar editorul și autorul de cărți de călătorie William Atkins răspundea cu provocarea unui alt vers, dintr-un alt poet, Gary Snyder: „Cel mai radical lucru pe care-l poți face este să rămâi acasă“. Pascal ar fi înclinat capul cu subînțeles. Atunci, încă în pandemie, și înainte ca Putin să-și trimită trupele peste altă țară, omenirea avea deja o lungă istorie care arăta că nenorocirile ar fi fost infinit mai puține dacă s-ar fi rămas acasă, dacă oamenii ar fi rămas într-o cameră călătorind liniștiți în jurul ei: războaiele de expansiune, cruciadele, colonialismul, pandemiile, extincția speciilor, toate ar fi fost evitate. Precum și marile descoperiri. Cel puțin printr-un efort de imaginație contrafactual.

Dar cine este, de fapt, acel „noi“ subînțeleles: care dintre *noi* să fi rămas acasă? Activiștii de mediu ar spune că orice zbor cu avionul este un act de violență în acest moment în care moștenirea naturală a planetei este, într-o măsură greu de acceptat, compromisă, de vreme ce anumite părți ale sale au devenit ruine fumegânde. Acum suntem cu toții niște „turiști funerarî“, după cum foarte dramatic afirma cineva.

Altcineva ar putea formula suspiciunea că toate călătoriile cu adevărat importante s-au făcut deja: lumea a fost descoperită, cartografiată, reprodusă 3D, este vizitabilă virtual, oricum supraexpusă de turismul compulsiv. Niciodată omenirea n-a avut atâția amatori de note, impresii, evocări de călătorie, până și cele mai îndepărtate și ascunse locuri ale planetei fiind acum de oricine postate și arhivate cu hashtaguri în social media, această a doua natură a omului „supt vremi“, smintit de storytelling-ul de sine. („Poate că tehnologia a ușurat atingerea frumuseții, dar nu a simplificat procesul aprecierii sau posedării ei.“<sup>1</sup>) Țesătura rutelor cu avionul îmbracă globul ca un ghem, sateliții mapează în detaliu necunoscutul, iar oglinzile ecranelor telefoanelor mobile reproduc lumea la infinit. Să călătorești acum este mai ieftin, mai ușor și mai sigur ca niciodată, iar agențiile de turism îți oferă lumea la pachete promoționale, după nevoi, necesități, posibilități. Chiar și în locuri peste care au căzut diverse cortine, unde poți vedea „cu ochii tăi“ persistența unui trecut vetust. Poate și de aceea, pe o planetă gata explorată și permanent tranzitată, adevărata noutate o mai constituie doar expedițiile în condiții deosebit de grele.

Dar ne putem întreba și ce înseamnă „acasă“: cine, unde și pentru cât timp să fi rămas acasă? Plecarea de acasă poate fi turism, temporară și de plăcere, dar poate fi și migrație, uneori definitivă și întotdeauna forțată. Mulți sunt exilați de acasă și pleacă în lume „văzând cu ochii“ în căutarea unui viitor. Dacă odată lumea era prescrisă în colonialism, acum ea este descrisă prin emigrație. Există o întregă literatură a punctelor de trecere, a gardurilor ghimpate și a taberelor de refugiați, o literatură ale cărei adevăr și frumusețe constau nu în vobletele cutreierării, ci în vobletele cutremurării.

Însă chiar și doliul după lumea de altădată, care, învăluită în exotism, mister și pericol, abia aștepta să fie explorată, poate fi o nouă ipostază a artei

1. Alain de Botton, *Arta de a călători*, tr. Radu Șorop, Vellant, 2021.



de a călători. Jan Morris, marea autoare de literatură de călătorie, plecată dintre noi în chiar primul an al pandemiei, considera că o călătorie presupune încercarea de împăcare cu natura, dar și cu oamenii, fiind strâns legată de etosul ospitalității și de sensul unității. Să consemnezi o călătorie înseamnă să treci și să descrii granițe, or, la cum arată acum peisajul omenirii, granițele proliferază în fel și chip asemenea unei metastaze. „Călătoria ia în serios experiența de a fi străin. Dar ce înseamnă, de fapt, să fii un outsider, indiferent unde se află casa ta? Cum reacționăm atunci când suntem deposedați de familiar? Cine suntem noi odată îndepărtați de cei care ne cunosc și ne iubesc? Numai călătorind și întâlnind lumea la ea acasă începem să ne putem imagina un viitor echitabil“, mai spune Atkins.

Când, la începutul anilor '80, Bill Buford, fost editor la *Granta*, celebra moda literaturii de călătorie, numind-o „generic androgenă“ pentru felul în care împrumută câte ceva de la memorialistică, de la reportaj și, cel mai important, de la roman, poate nici el nu-și imagina că omenirea va trece printr-o perioadă marcată atât de profund de polarizare și de idealul diferenței, încât va deveni un gen croit pe măsura ei. Robert Macfarlane afirma că un autor de cărți de călătorie nu caută originalitatea destinației, ci originalitatea formei. Iar Colin Thubron<sup>1</sup> spunea recent că nici un computer nu se poate substitui experienței de la nivelul solului, intimității călătorului cu textura unui loc străin, cu mirosurile, gusturile, spectacolul străzii, conversațiile: „Nimic nu poate egala deșezădăcinarea unei persoane de propria cultură și expunerea la alta. Odată ce te-ai aruncat într-o călătorie pe cont propriu (diferența dintre călător și turist), fără Google, dar cu autobuzul local, cu trenul sau – minunat mod – pe jos, simți că lumea încetează să mai fie familiară, se mărește și se diversifică din nou.“

\*

Într-o minunată carte de călătorie care nu consemnează absolut nici o călătorie, prozatorul Mircea Horia Simionescu scria: „Nu există călător care să nu știe sau să nu-și explice pentru ce călătorește. Fiecare are explicația

1. O parte din cărțile lui Jan Morris, Robert Macfarlane și Colin Thubron au fost traduse la Polirom.

lui. Asta mă îndeamnă să spun că nu există călătorie propriu-zisă, de vreme ce fiecare se duce dintr-un loc în altul pentru scopuri dintre cele mai felurite, unele contrazicându-le în fond pe celelalte.“



În 2012 am plecat în Nepal cu scopul de a ajunge până la Thorung La, cea mai înaltă trecătoare din Himalaya („trecătoarele muntoase, locuri de ejaculare morală“, cum le numea Roland Barthes). În 2016, în Peru, obiectivele au fost cel mai greu traseu până la Machu Picchu (Choquequirao), Canionul Colca (3517 m, al doilea ca adâncime din lume) și Nevado Mismi (5597 m), vârful Anzilor din care izvorăște Amazonul.

În toamna lui 2022, după o hotărâre luată cu doar o lună înainte, am plecat în Maroc pentru toată luna septembrie cu gândul să urcăm pe Toubkal, cel mai înalt vârf din Atlas și din Nordul Africii (al cincilea de pe continentul african), să dormim în Sahara, să străbatem Valea Dadès și, în general, să vedem cât mai mult din regatul Magrebului (o țară de trei ori mai mare decât România), dar mereu cu vorba lui Thomas Merton în cap, ca reminder al temperaturii: „Cât mai mult timp pentru cât mai puțină distanță“.

Ca și până acum, împreună cu același M., tovarășul meu de drum, am făcut călătoria old school și clandestin, adică neînsoțiți, neconsiliați și



nesupravegheați: fără agenții de turism, fără rezervări, având cu noi un singur telefon, dar fără conexiune la Internet, fără aplicații sau hărți digitale offline, lăsându-ne pe mâna hazardului, a improvizației și a orientării la fața locului, ajutați de o hartă pe care aveam s-o cumpărăm odată ce ajungeam în Maroc. Ne-am bazat pe faptul că știm, totuși, câteva limbi străine, printre care franceza, nu și araba, și pe faptul că eram așteptați în Casablanca și Marrakech. Și oricum, lumea pare să aibă un apetit inepuizabil pentru genul acesta de „aventuri“, altfel la îndemână, dar pe care puțini se încumetă să le facă. Pentru mine însă, mersul mult pe jos, fără să-mi contabilizez pașii, într-o călătorie lungă, îndepărtată și solitară, este desfășurarea la un nivel mai profund a independenței și integrității personale, ca să spun așa, felul meu de a mă asigura că absorb experiența, că merit locul și geografia spre care mă îndrum atunci când simt că a venit timpul să plec pentru o vreme din propria lume, pe care nu o pot vedea niciodată din afară.

Altfel, prefer să spun că eu călătoresc de plăcere, dar că marea mea plăcere este scrisul, astfel încât, scriindu-mi călătoria, nu fac decât să-mi suprapun plăcerile. După două călătorii transformate în cărți, am descoperit cum scrisul este călătorie în sine, de vreme ce te însoțește în necunoscut, deopotrivă ca destinație și ca formă, deopotrivă dezvăluind și alterând. În plus, ținând jurnal, călătoresc mai bine: exercițiul constant al curiozității și efortul formulării în cuvinte mă ajută să înțeleg cu adevărat ce întâlnesc, ce simt, ce mi se întâmplă ca străin. Chiar și când ignor, chiar și când exagerez. Căci nu există pământuri străine, doar călătorul este străin, după cum știm de la Robert Louis Stevenson.

Dacă orice călătorie are două scopuri, din care unul rămâne multă vreme secret, inclusiv călătorului, sper ca până la finalul acestui jurnal – scris în cea mai mare parte de mână, într-o agendă, la fața locului<sup>1</sup>, și documentat ulterior – să-mi ofer mie însumi, dar și cititorilor unul sau mai multe motive bune (și) plauzibile pentru care, de fapt, n-ar trebui să rămânem acasă.

1. Din prudență, numele unor persoane întâlnite în această călătorie au fost schimbate. La finalul cărții există o hartă pentru vizualizarea traseului, precum și un cod QR cu câteva filmări.

